Isus kao povijesna osoba - Kritički osvrt na historiografske izvore

Janjić, Vjenceslav

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:121632

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studiji Njemačkog jezika i povijesti

Vjenceslav Janjić

Isus kao povijesna osoba-kritički osvrt na historiografske izvore

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2015.

Sažetak

Rad se bavi problematikom povijesnosti novozavjetnog Isusa, drugim riječima, istražuje izvore koje nam direktno ili indirektno daju obavijesti o povijesnosti novozavjetnog Isusa. Pri tome je središnje pitanje oko kojeg kruže poglavlja sljedeće: u kojoj je mjeri na temelju izvora utvrđena Isusova povijesnost. Izvori koji su kritički analizirani trisusinoptička evanđelja, „Pavlove poslanice“, vanibilijska vrela i arheološki izvori. U prvom je poglavlju navedenom izvoru utvrđen redoslijed sinoptičkih evanđeljapomoću vanjskog uviđanja,redoslijed i prvenstvo evanđelja, te njihova datacija kao ključan pojam za određivanje relevantnosti izvora kada je riječ o novozavjetnom Isusu. Jednako tako se postupilo i s „Pavlovim poslanicama“ kojima je prvo utvrđen autor, zatim godine nastanka, a u svezi s tim je i provjerena relevantnost istih za istraživačko pitanje rada. Poglavlja vanbibijski i arheološki izvori bave se analizom njihova sadržaja, odnosno teksta, pri čemu je ključno bilo odrediti validnost izvora i utvrditi interpolacije za potvrdu ili nijekanje Isusove povijesnosti. Na temelju rezultata istraživanja zaključeno je da su sinoptička evanđelja djelomično pravomoćna za dokazivanje povijesnosti zbog usporedne vrijednosti, no zbog smještanja Matejevog evanđelja u drugo stoljeće, ona nam nisu historiografski gledano dovoljno pouzdana da bi vrijedila kao nepobitni dokaz Isusovog postojanja- isti je problem i s datacijom „Pavlovih poslanica“. Ni vanbiblijskinam izvori ne daju pouzdane obavijesti o povijesnom Isusu, jedino dvije grobnice iz Talpiotha valjano su vrelo- utvrđena je datacija i sadržaj- potvrdaza postavljeno pitanje. Zaključno govoreći, otkrivene su indicije o Isusovoj povijesnosti, primjerice navedene grobnice, ali zbog nedostatka izvora s kojim bi se one mogle usporediti, ostaje činjenica kako je Isusova povijesnost koju navodi Novi zavjet za sada izvorima nedovoljno potkrijepljena.

Ključne riječi: Isus, povijesnost, sinoptička evanđelja, poslanice, analiza, datacija, relevantnost, kritičnost, interpolacije, validnost, vanbiblijski, arheološki

Sadržaj

1.Uvod 1
2.Povijesni tijek istraživanja povijesnog Isusa 2
3.Evanđelje i povijesni Isus 4
4. Pavlove poslanice i Isusova povijesnost 8
4.1.Datacija poslanica 9
5.Vanbiblijski izvori 11
5.1.Kornelije Tacit 11
5.2.Gaj Svetonije 12
5.3.Plinije Mlađi 12
5.4.Josip Flavije 13
5.5.Justus Tiberije 14
5.6.Filo Judejac 14
6.Arheološki izvori 15
7.Zaključak 17
8.Literatura 19

1.Uvod

U radu koji je nastao kao opsežno istraživanje, obrađena je tema koja po svom obujmu zaslužuje poseban studiji. Kao predmet istraživanja autor je odabrao temu „Isus kao povijesna osoba“ pri čemu središtečine historiografski izvori, koji takav naslov potvrđuju ili niječu. Analizirajući ih, rad bi trebao odgovoriti na središnje pitanje: može li se govoriti o novozavjetnom Isusu kao historiografski utvrđenoj činjenici ili su izvori koji navode činjenice nedostatni za takav odgovor. Za razliku od onih koji radikalno postavljaju pitanje o postojanju ili nepostojanju Isusa iz Novog zavjeta, autor traga za aproksimacijskim rješenjima, odnosno davanju priloga koji će se zadovoljiti redukcionističkim metodama, pa i zaključcima. Poglavlja su logičnim slijedom podijeljena na: uvodni dio, u kojem se skicira povijest istraživanja Isusa, poglavlje koje se bavi sinoptičkim evanđeljima kao primarnim izvorima provjeravajući njihovu vrijednost za historiografiju, navodeći mišljenja autora o danom predmetu istraživanja- mnijenja koja su često suprotstavljena- te praveći sintezu metodom usporedbe iznijeti vlastiti stav. Osim navedenog, posebno mjesto u tom poglavlju zauzima datacija izvora kao ključan kriteriji za utvrđivanje meritornosti za historiografiju. Istim redoslijedom bit će predstavljena i sljedeća poglavlja: Pavlove poslanice, vanbiblijski izvori i arheološki izvori koji se dovode u svezu s povijesnim Isusom. Literatura koja je korištena pri istraživanju navedene teme raznolika je; od starijih monografija do novih, članci na internetu, pojedini paleografski radovi, enciklopedije i dr. Odabirjepojedinih jedinica literature subjektivan- zbog velikog broja radova nužno je bilo odabrati prema mišljenjuautoranajrelevantije- pri čemu je cilj bio odabrati one jedinice literature koje se po svojim zaključcima i metodama znatno razlikuju. Na kraju nešto o motivima autora: primarna je ideja, koja je temelj rada, pokrenuti istraživanja Isusove povijesnosti na hrvatskom jeziku. Dosada se mali broj teologa bavilo navedenim pitanjem, dok su ga historiografi zanemarivali. Dakle, namjera je podići istraživanja na veću, profesionalnu razinu. Drugi je motiv osvjetljivanje i utvrđivanje činjenica o Isusu iz historiografskog kuta i davanjevlastita priloga u razrješenju polemike koja kruži oko navedene teme.

2.Povijesni tijek istraživanja povijesnog Isusa

O Isusu Kristu (lat. IesusChristus) stoljećima se nakon nove ere istraživalo i pisalo na razne načine, različitim pristupima, metodama i s različitim ciljevima. Istraživanja su se- nakon što su napisana evanđelja,te nakon što je uslijedila njihova kanonizacija, odnosno selekcija na evanđelja koja su ušla u bibliju i ona koja su proglašena apokrifnim[1]-vršila raznim motivimai potrebama prevladavajuće političke struje određenog vremena. Dakle, summasummarum takva su istraživanja služila za utvrđivanje pozicije unutar političko-pravnog okvira u određenom vremenu. Iz tog proizlazi da su ona bila prvo pristrana i kao takva nisu za cilj imala otkrivanje lika povijesnog Isusa, nego su se koristila za učvršćivanje partikularnih interesavođenih dogmatskom potrebom. Drugi problem koji se kroz povijest pokazao kao velika prepreka u osvjetljivanju lika i djela Isusa Krista bili su razniumetci pri čemu je bilo otežano doći do izvornog teksta, koji bi u pravom svjetlu prikazao,odnosno pomogao pri istraživanju Isusa kao osobe. U svezi je stim i problem prevođenja i umnožavanja izvornog teksta. Budući da nam izvorni tekstovi više nisu dostupni, istraživanja su se morala osloniti nafragmente, predloške, „abstracte“ i prijevode, koji koliko god bili dobri,[2] uvijek predstavljaju u najboljem slučaju samo „pokušaj“ približavanja prvotnom tekstu.

U navedenom se razdoblju o liku Isusu Kristu, o liku kojeg opisuje evanđelje, u najširem smislu i Novi zavjet, pisalo kao o vjerskoj osobi, kao oMesiji, Jaganjcu ili SinuČovječjem itd. Zanimanje za povijesnog Isusa javlja se tek u doba prosvjetiteljstva, kada razum (lat. ratio) ulazi u sve sfere i kada istovremeno dolazi do oslobađanja od misaone stege svjetovnih i crkvenih institucija. U doba prosvjetiteljstva u središte pažnje sve više dolazi interes za povijesnim Isusom koji potiskuje kerigmatskog[3] Isusa. Dakle, do tada se sve metafizičko vezano za lika Isusa promatralo nekritički, dok se od prosvjetiteljstva tragalo za povijesnim Isusom s kojeg bi prvo trebalo skinuti ezoterični veo kojeg su mu prišili (ranokršćanski) crkveni očevi da bi došli do stvarnog Isusa u prostoru i vremenu u kojem je živio. Takav pristup omogućila je kritička znanost o Bibliji u 18. stoljeću koja je razvila alat za podrobnija istraživanja, a koja jenazvanapovijesno-kritičkom metodom, pomoću koje je došlo do utvrđivanja „kriterija

[1] Apokrifna evanđelja su ona, koja katolička crkva ne smatra „pravovjernim“, tako da ona nisu ušla u bibliju. O uzroci zašto i kako na ovom se mjestu neće raspravljati, budući da to nije tema rada, a ni struka autora.
[2]Poznata fraza: „lakše će deva kroz iglene ušice (…)“, nastala je na grešci u prijevodu. Ispravni prijevod je
[3]Kerigma jednostavnim riječima označava naviještanje Svetog pisma, propovijedanje i širenje evanđelja

diferencijacije“-razlikovanjaizmeđu povijesnog Isusa i Isusa vjere.[4] Prvi koji je provodio istraživanje koje se može nazvati historiografskim bio je HermannReimarus, koji je djelovao u 18. stoljeću. On je prvi razlikovao „propovijedajućeg Isusa“, dakle povijesnog, zbiljskog, mesijanskog i uskrslog Isusa kako ga opisuju evanđelisti. Drugim riječima, ranokršćanska zajednica je prema Reimarusu skrojila „literarnog Isusa“ prema svojim očekivanjima i željama, dodajući po potrebi elemente koji ne odgovaraju stvarnim događajima.[5]Jednako se izjasnio i biskup Descamps, govoreći kako je evanđelje neodvojivo od prve ranokršćanske zajednice,[6] te ga kao takvog treba i shvaćati. Sličnog mnijenja bio je teolog Rebić koji konstatira kako je iz usmene predaje- Isus iz evanđelja nije prema današnjim saznanjima ništa pisao- propoziciji dodavan novi sadržaj[7], te je ona u konačnici u vidu evanđelja u izmijenjenom obliku.

Sljedeću fazu označio je teolog David Strauss koji je smatrao kako su evanđelja skup mitskih priča, koja su nastala nenamjernim izmišljanjem saga o Isusu te je shodno tome nemoguće razlučiti lik povijesnog Isusa od vjerskog.[8] Tu fazu označava: radikaliziranje metoda istraživanja, postavljanje fundamentalnih pitanja i davanje rezolutnih odgovora. S jedne su strane bili teolozi i laici koji su željeli sačuvati barem dio povijesnosti Isusa Krista, koja bi im u nastavku služila kao utvrđivanje crkvenih dogmi; a s druge su strane bili radikalni istraživači koji su, držeći se načela i metoda historiografije (istraživanje povijesti), dovodili u pitanje samu povijesnost lika Isusa Krista. Ta je faza imala nastavak u 20. stoljeću kada su prvi istraživači, kao primjericeSchanz, pokušali utvrditi fundamentalne istine o povijesnom Isusu. Prema njemu, Isus je živio u vrijeme cara Tiberija i umro pod rimskim prokuratorom Poncijem Pilatom- očito mu je dovoljno evanđelje kao potvrda za povijesnost. Drugi argument za kojim poseže Schanz povijesnost je kršćanstva, dakle prema shemi uzrok (Isus) i posljedica (kršćanstvo).Nadalje, Schanz i Barac pravdaju izostanak spominjanja Isusa u vanbiblijskim vrelima, tj. u antičkim izvorima jednostavno manjkom interesa.[9] S druge su strane istraživači koji sumnjaju ili potpuno niječupovijesnost Isusa. Kao predstavnik tu se ističe Artur Drews, koji drži kako su evanđelisti izmislili čuda, a samim time i Isusa te kako je Isus samo „reinkarnacija“ sirijskog boga Adonisa i tobožnje utjelovljenje mesije kojeg je štovala židovska sekta i kako je kršćanstvo

[4]J.Schröter, *EinBeitragausderTagung: DasneueSeinDieChristologie* , Paul Tillichs ,Bad Boll 2010, str. 1
[5] J. Schröter,Istostr. 2
[6]P. C.Landucci, *Povijesni Isus i vjerski Isus,* Crkva u svijetu, Odjeci, Vol.9 No.1 , 1974. str. 45
[7]A.Rebić, *Povijesni Isus i predaja o Isusu u evanđeljima,* Beč 1973., str. 506
[8]J. Schröter, Isto, str. 3
[9]F. Barac, *Je li Isus Krist živio?,* Bogoslovska smotra, Vol.2 No.1 Listopad 1911., str. 63

sinkretističkareligija.[10] Od radikalnih kritičara treba još spomenuti Brunu Bauera, Alberta Schweitzera, a od suvremenih H. Detteringa.

3.Evanđelje i povijesni Isus

U potrazi za povijesnim Isusom kao primarni historiografski izvor služi nam Novi zavjet,[11] budući da je Isus u tom djelu centralni lik. Evanđelja su kao dio Novog zavjeta po svojoj naravi najzanimljivija za historiografsko istraživanje s obzirom na toda su već utvrđena tri evanđelja (po Mateju, Marku i Luki[12]) koja po obliku i sadržaju pokazuju sličnosti i podudaranja.[13] Ta tri evanđelja poznata su kao sinoptička evanđelja, dok se četvrto,kanonizirano Ivanovo evanđelje, smatra zasebnom cjelinom zato što utvrđena znatna odstupanja od navedenih evanđelja.Isto evanđelje stoga neće biti obuhvaćeno u nastavku rada.. Značaj je sinoptičkih evanđelja u tome što postoji mogućnost analognog uspoređivanja, a što je temelj historiografske znanosti. Prema tome, središnje pitanje je: koliko historiografski vrijede sinoptička evanđelja u potrazi za povijesnim Isusom? U tom smislu najprije će biti predstavljena mišljenja istraživača o istim, zatim kritiku metoda koje se koriste pri takvom istraživanju i naposljetku redoslijed nastanka pojedinih evanđelja.

Sinoptička su evanđelja po Käsemannu valjan historiografski izvor zato što su ti izvori nastali u ranokršćanskoj zajednici i u sebi nose metafizičke elemente te svjedoče povijesnost vjere u jednu osobu te zajednice. Dakle, on priznaje kako je kroz povijest, odnosno usmenom predajom i prepisivanjem evanđelja, došlo do iskrivljivanja, ali da je Isus povijesna činjenica. Kritikom se izvora po njegovom mišljenu neće doći do ovozemaljskog Isusa, nego samo do kerigmatskog.[14]Nadalje, kritizira povijesno-kritičku metodu izvora zato što nije razradila kriterije za značajke originalnosti Isusovih riječi. Käsemannželi povijesnog Isusa pronaći u originalnosti njegovih riječi, riječi koje se razlikuju od ranokršćanske zajednice i židovstva uvodeći kriteriji diferencijacije. Time se razlikuje od svojega mentora Bultmanna, koji smatra kako potvrdu o

[10]F. Barac, Isto *str. 65*
[11]Polemika koja se vodi oko pitanja validnosti evanđelja kao historiografskog izvora tema je poglavlja.
[12]Pitanje tko su autori navedenih evanđelja još nije u potpunosti razriješeno, no radi jednostavnijeg prepoznavanja sadržaja autor će ipak koristiti stare nazive.
[13]Novi zavjet, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1990., str. 7-246
[14]J. Schröter, Isto, str. 7

Isusu kao povijesnoj osobi nalazimo u njegovom židovskom kontekstu. Drugim riječima, sve što Isusa povezuje s židovskim kulturno-misaonim dobrom, potvrđuje njegovu povijesnost.[15]

Redoslijed je nastanka pojedinih evanđelja, iako postoje razna objašnjenja, teorije i interpretacije, još uvijek dvojben. On je jako važan za davanje kritičke ocjene navedenih izvora za rekonstrukciju povijenosti Isusa i za utvrđivanje njihove relevantnosti. U tom smislu važno je odrediti okvirnudataciju sinoptičkih evanđelja koja će biti tema sljedećeg poglavlja. Želi li se utvrditi kronologiju nastanka evanđelja, nezaobilazno se mora spomenuti teorija „dvaju izvora".[16] Prema njoj je Marko napisao najstarije evanđelje koje je uz nepoznati izvor, tzv. Logia, služilo Mateju i Luki. Osim navedenih izvora, prema istoj teoriji, dvojca su autora koristili i posebne izvore usmene i pismene predaje.[17] Temelji sute teorije preklapanja u sadržaju sinoptičkih evanđelja- utvrđena su trostruka i dvostruka podudaranja. Uz to, utvrđena su i podudaranja u redoslijedu riječi, što svjedoči o tome kako su autori imali isti polazišni tekst odnosno izvor.[18]Teorija se oslanja sljedeći argument: vrlo mali postotak izostavljanja elemenata iz Markovog u Matejevom i Lukinom evanđelju, odnosno sveukupno 5. Brojna podudaranjaMatejeva i Markova evanđelja ukazuju na istu referencu, odnosno na Markovo evanđelje. S obzirom na veliki broj nejasnoća naveden teorije, iz nje je kao odgovor su proizašle dvije varacije: prema prvoj hipotezi Matej i Luka koristili su kao predložak tzv. „Urmarkus"[19](izvorno evanđelje koje nije istovjetno današnjem sa svojim umetcima). Nadalje, utvrđuje kako postoji mogućnosti korištenja različitih predložaka Markova evanđelja, što objašnjava onih 5% Lukina evanđelja koje nije preuzete od Markova.

Prema drugoj hipotezi, poznatoj kao teorija „četiriju izvora", Matej i Luka su, osim što su koristili Markov predložak i izvor Q, dodatno upotrijebili još jedan izvor koji je dvojici navedenih bio nepoznat, što u konačnici rješava razlike u pojedinim evanđeljima. Iz takvih teorija proizlaze sljedeći problemi: prvi je nedokazanost postojanja izvora Q i drugih dodatnih izvora, a drugi dodatni problem je neutvrđenost činjenice radi li se o usmenoj predaji ili pisanom tekstu.

S druge je strane teorija „dva evanđelja" iliGriesbachova hipoteza koja polazi od premise da je Matejevo evanđelja izvorno služilo kao polazišni tekst za pisanje Lukina, a oba za pisanje

---

[15] R. Bultmann, *DieGeschichtedersynoptischenTradition,* Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen 1921., str. 23
[16]Literarno kritička metoda, koja uspoređuje tekstove i u imanento zaključuje
[17]R.Deines,*DieGerechtigkeitder Tora im ReichdesMessias*, Mohr,Tübingen 2004.. str. 1
[18] I.Broer,*EinleitungindasNeue Testament, DiesynoptischenEvangelien, dieApostelgeschichteunddiejohanneischeLiteratur. DieneueEchter-Bibel,* Svezak 1 Echter, Würzburg 1998, str. 35
[19]K.Berger, ChristianeNord,DasNeue Testament undfrühchristlicheSchriften. Insel-Verlag, Frankfurt 1999., str. 926

Markova evanđelja.[20] Prednost te teorije leži u tome što ona ne treba izvor Q ni dodatne hipoteze za rješavanje sinoptičkog problema.Dvadeset pet postotna identičnost Matejeva i Lukina evanđelja, a koja nedostaju u Markovom. Prema tome, Luka se služio Matejevim evanđeljem, koje nije ušlo u Markovo zbog toga što apostol Petar nije potvrdio taj sadržaj.[21] Nadalje, teorija zastupa tezu kako suunisoni dijelovi koji su zastupljeni u Matejevu evanđelju posljedica osobnog viđenja, dok su unisoni dijelovi Lukina evanđelja proizašla iz usmene predaje očevidaca.[22] Protiv te teorije postoje brojni argumenti od kojih će biti nabrojano samo nekoliko: ako je Luka koristio Matejevo evanđelje kao predložak, onda ostaje otvoreno pitanje zašto se u tolikom postotku razlikuju. Dakle, ako je Matej očevidac, čemu ponovno kompilacija novog teksta. Argument koji se uz to koristio protiv te teorija je i argument izostavljanja. Drugim riječima, ostaje nejasno zašto bi Marko, koji je navodno bio u kontaktu s Petrom, izostavio brojna ćudoredna događanja koja se spominju u Matejevu i Lukinu evanđelju. Dodatna je prepreka toj teoriji nepostojanje Matejeva evanđelja na hebrejskom jeziku, a koje bi moralo postojati kako bi potvrdilo navedenu teoriju.

Sljedeća teorija poput prethodne ne treba izvore Q i logije, nego se samo oslanja na slijed argumentacije unutar evanđelja. Farrerovateroija pri tome jasno definira kako je Luka poznavao Matejevo evanđelje,[23] što u konačnici znači kako nisu potrebni drugi hipotetski izvori. Zagovornici te teorije smatraju kako prvenstvo među evanđeljima ima Markovo evanđelje, na temelju kojega je nastalo Matejevo evanđelje, da bi na kraju pod utjecajem obojice nastalo Lukino evanđelje.[24]

Kao što se lako može uočiti, navedene se teorije temeljno razlikuju, no polazeći od argumenata valja reći kako za teorije postoje za i protiv argumenti. Za teoriju dvaju izvora govori što koristi samo tekstno imanentnu metodu, dakle argumente unutarnjeg uviđanja, no protiv govori to što se oslanja na hipotetske izvore. Suprotno tome teorija je dvaju evanđelja koja pokušava sadržaj teksta potvrditi dokazima iz društvenog konteksta te rekonstruirati prvenstvo evanđelja. Njezin redoslijed ne može objasniti činjenicu zašto bi najkraće evanđelje bilo posljednje. Polazeći s tog stajališta logično se može zaključiti kako je Markovo evanđelje najstarije, kao što to postulira Farrerova teorija. S druge strane postoji dobro obrazložena teorija u kojoj se postulira Matejevo prvenstvo pred Markovim. Prema Deteringu Matejevo je evanđelje

[20]D. A. Black, *RethinkingtheSynoptic Problem*, , David R. Beck, 2001., str. 18
[21]D.Black, RethinkingtheSynoptic Problem, str. 19
[22]Isto, str. 19
[23]D. E. Nineham, *StudiesintheGospels: EssaysinMemoryof R. H. Lightfoot*, D. E. Nineham, Oxford 1955, str. 28
[24]D. E. Nineham , Isto, str. 29

služilo Marku kao predložak, a Matej je koristio izvor Q.[25] Dakle, radi se o kombinaciji teorija dvaju izvora i dvaju evanđelja.Suprotno zamisli konzervativnih egzegeta koji Matejevo i Markovo evanđelje smještaju u prvu ili drugu polovicu 1. stoljeća nove ere,[26]Detering kao najradikalniji zastupnik navedene teorije smatra kako je Matejevo prvenstveno dobro potkrijepljeno. Ulazeći dublje u problematiku prvenstva evanđelja navodi da Markovo evanđelje pretpostavlja poznavanje Matejevoga evanđelja te da je napisano za pogane kojima nije prihvatljiv židovski ton kojim je napisano Matejevo evanđelje.[27] S tim se argumentom objašnjava skraćena verzija Markova evanđelja. U vezi s time usporedimo Mt 2,14-15 i Mr 13,10.

Oslanjajući se na paralele koje je povukao, uspoređujući navode iz Matejeve apokalipse s povijesnim događajima, istoimeno evanđelje smješta u prvu polovicu 2. stoljeća. Kao argument koji govori protiv potonjeg navodi kako nema izvora koji bi mogli potvrditi takvu dataciju. Ignacijevo pismo i Klementova pisma[28] imaju svoju vrijednost kao izvori, ali on ipak sumnja u u njihovu dataciju. Za smještanje u drugo stoljeće govori i prvo spominjanje evanđelja kod Irineja krajem 2.stoljeća.

Za bolje razumijevanje takve datacije krenut će se od argumenata koji govore protiv smještanja Matejeva evanđelja u prvo stoljeće. Theissen koji postulira smještanje Matejeve apokalipseu vrijeme Kaliguline krize, dakle od 37. do 41. godine, nema čvrstih dokaza ni indicija koji bi potvrdili takvu dataciju.[29] U istom tonu argumentira Detering, koji je usporedio navode iz Mt 24,5-7 i utvrdio da u povijesnoj zbilji tog doba nije utvrđen ni jedan zemljotres niti da će ustati narod protiv naroda, ni protjerivanje kršćana, ni pojava lažnog mesije pozivajući se na Josipa Flavija.[30] Jednako tako nema izvora za takvo što za vrijeme osvajanja Jeruzalema od strane Rima 70. godine. Za smještanje Matejeve apokalipse u doba Bar Kokhbinog 132. godine govore mnoge indicije. Primjerje Matejevo pozivanje na Danijelovo proročanstvo u njegovoj apokalipsi koje je bilo raširenо među zelotima, koji su očekivali mesiju 70 godina nakon pada Jeruzalema. Bar Kokhba može se lako dovesti u vezu s lažnim prorokom kod Matejeve apokalipse, zatim protjerivanje hebrejskih kršćana koje potvrđuje Justin.[31] Dakle, polazeći od činjenice da je prvo evanđelje napisano tek u prvoj polovici 2. stoljeća nove ere možemo

[25]H. Detering, *NachdemhistorischenJesusfragen–oderhistorischnachJesusfragen?,* Berlin 2007, str. 4
[26]C. Westermann, UmstritteneBibel, Kreuz, Stuttgart, 1960., str.24
[27]H. Detering, Isto, str. 5
[28]"On nikada ne citira Novi Zavjet. Isusove izreke se spominju tu i tamo, ali ne riječima iz evanđelja. Stoga se ne može dokazati, da je on koristio bilo koje od sinoptičkih evanđelja“ (Katolička enciklopedija)
[29]H. Detering, Isto, str. 7
[30]H.Detering, Isto, str. 8
[31]H.Detering, Isto, str. 8

utvrditi: da ono nije, kao što s pravom utvrđuje, prvorazredni izvor budući da autori evanđelja nisu bili očevidci čak i ako ih datiramo, kao što to pojedini istraživači čine, u prvu polovicu 1.stoljeća; da sinoptička evanđelja imaju poredbenu vrijednost za historiografiju, ali ona kao takva nisu napisana kao kronika događaja, nego kao poučci da brojne interpolacije otežavaju istraživanje Isusove povijesnosti.

4.Pavlove poslanice i Isusova povijesnost

U istraživanjima koja se bave povijesnom osobom Isusa Krista i njegovog eventualnognijekanja, jako važnu ulogu svakako imaju Pavlove poslanice. Budući da su poslanice dio Novog zavjeta, logično je kako pri „potrazi“ za Isusom kao povijesnom osobom razmotrimo i njihovu vrijednost za historiografiju. Što se tiče povijesti istraživanja poslanica, treba reći kako ona seže doprve polovice 18. stoljeća kada je jedan engleski teolog prvi pomnije istražio poslanicu Rimljanima.[32] Od tada pa do danas razvile su se dvije struje: prvu čine teolozi koji su većinu poslanica prepisivali Pavlu,[33] a drugu čine radikalni kritičari koji niječu takva gledišta, poput Brune Bauer.[34] U tom pogledu valjalo bi prvo utvrditi autorstvo pojedinih poslanica, a zatim i okvirnu dataciju kako bi se mogla dati kritička ocjena navedenih izvora i vrijednost za Isusovu povijesnost.

Pavao je navodno autor trinaest poslanica koje su ušle u Novi zavjet,od kojih su prema Stuhlhoferu[35]7 nedvojbeno napisane od potonjeg[36], a koje se u stručnoj literaturi nazivaju protopavlovske poslanice. Ostalih je šest poslanicaocjenjeno kao pseudopavlove poslanice, dakle, one koje sam Pavao nije napisao. Budući da je navedena teza općeprihvaćena među konzervativnim i radikalnim istraživačima, nema smisla dalje ulaziti u tu temu, nego se treba koncentrirati na teze koje su dvojbene. U tom će se pogledu pokušati rekonstruirati autorstvo

[32]H. Detering, DiePaulusbriefeinderHolländischenRadikalkritik, izvor: http://www.radikalkritik.de/NLpaul.htm, (2.7.2015)
[33]B.Ehrmann, Isus to niije rekao, Priča o tome ko je izmenio Bibliju i zašto, Beograd 2007., str. 29
[34]Stanoviti postotak nizozemskih radikalnih kritičara negiraju originalnost Pavlovih poslanica, dok određeni postotak kritičara osim navedenog niječu i postojanje Isusa kao povijesne osobe.
[35]Tu ubrajamo sljedeće: poslanica Rimljanima, prva i druga poslanica Korinćanima, poslanica Galaćanima, poslanica Filipljanima, poslanica Solunjanima, poslanica Filemonu.
[36]F.Stuhlhofer,*DerGebrauchderBibel von Jesus bis Euseb. EinestatistischeUntersuchungzurKanonsgeschichte*,TheologischeVerlagsgemeinschaft, MonographienundStudienbücher 335,Wuppertal 1988, S. 38

poslanice Rimljanima koja će poslužiti kao reprezentativni uzorak za sve Pavlove poslanice. Osim navedenog, istražit će se i datacija poslanice kako bi se utvrdila njezina povijesna relevantnost.

Poslanica Rimljanima do današnjih je dana očuvana u dvije verzije: prva je duža recenzija sačuvana i potvrđena od crkvenih otaca na kraju 2. i početkom 3. stoljeća; druga je kraća recenzija i priredio ju je Marcion.[37]Poslanica imašesnaest poglavlja i kao takva je najopsežnija. Između dvije verzije poslanice Rimljanima razvila se konkurentska borba za primat na izvornu poslanicui to između crkvenih otaca i Marciona, što potvrđuje Tertulijan koji je u svojem djelu pomno ispitao kraću verziju kako bi utvrdio pravovaljanost njezinog sadržaja. Na početku djela ispituje legitimnost Marciona kao apostola i njegovih pisama (dakle Pavlovih poslanica), što Deteringa navodi na sumnju da poslanica nije bila tako rasprostranjena u tom vremenu (radi se o početku 3. stoljeća), a kako se do tada smatralo.[38]Deteringov kolega smatra kako je na temelju istraživanja poslanice Galaćanima dokazao da je Marcionovoizdanje poslanice izvornije u odnosu na onu crkvenih otaca.[39]Istom analogijom može se utvrditi kako je i poslanica Rimljanima Marcionova izdanja izvornija. Bez obzira na izvornostposlanica, ključno pitanje ostaje datacija poslanica.

Poslanica Korinćanima, koja je prema Stulhoferu napisana od samog Pavla, radikalni kritičari smatraju pseudopavaoskim poslanicama, . Tu tvrdnju temelje na argumentu kako je povezanost navedene poslanice s gnosisom, Lukinim evanđeljem i Djelima apostolskim više nego očita. Budući da radikalni kritičariposlanicu smještaju u 2. stoljeće, mogućnost je Pavlova autorstva poslanice Korinićanima isključena.[40]

4.1.Datacija poslanica

Ni kod datacije„Pavlovih“ poslanica ne postoji konsenzus, tako da se mišljenja i teorije doista uvelike razlikuju, što je uvjetovano ciljem i namjerom s kojima pojedini istraživač ulazi u problematiku istraživanja Isusove povijesnosti. Autori kao što su Westermann[41] i Ehrman[42]smještaju prvu poslanicu Solunjanima u 50. godinu nove ere, što bi, kada bi doista

[37]H. Detering, Isto., str. 3
[38]H.Detering, Isto,, str.4
[39]H. Detering, Isto, str.5
[40]Isto
[41]C. Westermann, Isto, str. 45
[42]B. Ehrmann, Isto, str. 29

tomu bilo tako, imalo određenu vrijednost za istraživanje povijesnosti zbog malog vremenskog razmaka između Isusova života i smrti i nastanka istoimene poslanice. Iako pouzdano znamo da Pavao nikad nije bio očevidac, njegovo je djelo moglo nastati na temelju prvorazrednih iskaza svjedoka očevidaca. Problem koji se generira iz teksta poslanice je sljedeći: u poglavljima u kojima se spominje „postojane nade u Gospodinu našem Isusu Kristu“[43] i „i iščekivali s nebesa Sina njegova koga uskrisi od mrtvih, Isusa koji nas izbavlja od gnjeva što dolazi“[44], ne svjedoči o događajima u Isusovo vrijeme, nego je po svemu sudeći vjerski deklamirajući tekst napisan kao kerigma. Suprotno navedenim autorima, radikalni kritičari postavili su tezu kako Marcion nije Pavlov učenik, nego učitelj, odnosno da je on sam Pavao, da bi naposljetku crkveni oci njegovo izdanje preuzeli, uredili i određene dijelove izmijenili. S timu svezi usporedi Naberovu izjavu:"ortasesseinCerdonisvelMarcionitarumscholis".[45]Prema tome, Pavlove bi poslanice trebalo prema radikalnim kritičarima smjestiti u 2. stoljeće, kada je Marcion živio i poučavao.Spomenute teorije i mišljenja navode na sljedeće zaključke: autorstvo poslanica koje se prepisuju Pavlunije još dovoljno utvrđeno, štoviše, ono se dovodi u pitanje. Ako je autor poslanica Marcion, tada Pavlove poslanice gube historiografsku vrijednost za dokazivanje Isusove povijesnosti, budući da je vremenski razmak od jednog stoljeća prevelik da bi mogao biti pouzdan svjedok.[46] Drugu prepreku predstavlja narav poslanica. Podaci koje možemo crpiti iz njene dozvoljavaju bilo kakvo zaključivanje vezano za Isusovu povijesnost. Ne daje ni obavijest o životu Isusa, niti o njegovim porijeklu, rođenju itd. Treći problem je tzv. „Pavlova“ šutnja, a ona se odnosi na njegovo nepoznavanje Isusa iz evanđelja. Iz toga se može zaključiti, da „Pavao“(prema radikalnim kritičarima Marcion), nije poznavao evanđelja, niti je mogao poznavati evanđelista Luku s kojim je navodno bio u kontaktu. U suprotnom bi autor poslanica valjda na jednom mjestu spomenuo evanđelja i njihove izvještaje o Isusu i njegovim čudesima. Logično bi biloda je Pavao/Marcion poznavao evanđelja, koristio ih za širenje „radosne vijesti“. S obzirom da nije tako, može se hipotetski postaviti pitanje je li u poslanicama i evanđeljima riječ o istoj osobi. Argument koji podupire ovakvu pretpostavku nepostojanje je bilo kakve

[43]Novi zavjet, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1990, str. 455
[44]Isto, str. 455
[45]H.Detering, Isto, str.6
[46]Historiografija je znanost koja kao predmet svog istraživanja ima prošlu zbilju, a pri istom se koristi pisanim tekstom kao opipljivom materijalnom vrijednošću, iz koje putem davanja kritičke ocjene, poređenjem i dr., pokušava izvesti zaključke. Prema tome, sve što nije pismeno potvrđeno ili nema nekog materijalnog traga ne može biti predmet istraživanja iste. To ne znači da se određeni događaj nije zbio, ili da određena osoba nije postojala, nego jednostavno znači kako je fundament historiografije materijalistički ustrojen, što je svakako rješenje koje smatram pozitivnim. S druge pak strane nam je semiologija otkrila kako tekst nije jednako stvarnost, no to je problem koji nije tema ovog rada.

reference između dvaju tekstova, niti je slika o Isusu koju nam predočavaju ista.[47] Shodno tomu, daljnja bi se istraživanja trebala podrobnije baviti ovim pitanjem. Ono što je zasigurno jasno, jest to da Pavlove/Marcionove poslanice nisu od velike pomoći u osvjetljavanju Isusa u povijesnom vremenu i prostoru ako se usmjerimo na dataciju i autorstvo.

5.Vanbiblijski izvori

Izvori u kojima se spominje Isus, a koji nisu kanonizirani, popularno se nazivaju vanbiblijski izvori. U potrazi za povijesnim Isusom, odnosno osobom nazvanom Isus Krist, brojni su istraživači posezali za izvorima onodobnih rimskih i židovskih historiografa, kroničara i svih onih koji su vodili evidenciju svojeg vremena, napose ljudi u njemu. Takvi se nama dostupni izvori razlikuju po tome što se u jednim spominje osoba zvana Isus, dok u drugim nema niti jedne riječ o istom. Logično bi bili prvo navesti izvore u kojima se nešto saznaje o Isusu, pa provjeriti druge izvore u kojima bi trebalo biti riječ o njemu, ali iz nepoznatih razloga nije. U vezi s time provjerit će se za historiografiju važni kriteriji: vrijeme nastanka izvora,motiv, autor, radi li se o prvorazrednom izvoru ili ne.

5.1.Kornelije Tacit

Prvi rimski historiograf koji spominje Isusa u svojim Analima XV je Kornelije Tacit, koji je rođen 54., a umro 119. godine.[48] Dakle, već godina rođenja ukazuje na to da Tacit nije prvorazredni svjedok, nego je njegovo spominjanje Isusa proizašlo iz usmene predaje. Prema njegovu mišljenju Neron je podmetnuo požar kako bi poslije okrivio kršćane koji su sljedbenici Krista koji je za vrijeme cara Tiberija „pogubljen po naredbi prokuratora Poncija Pilata".[49]

[47]Valja priznati kako ipak Lukino evanđelje ima stanovite sličnosti s poslanicama, no to ne predstavlja dokaz njihovog poznavanja, nego ukazuje na helenističko obrazovanje

[48]H. W. Benario,*Anintroduction to Tacitus. The University ofGeorgia Press*, Athens 1975., str.7

[49]Tacit, *Anal*i, knj. 15, 44: prijevod J. Kostovića: Tacit, Anali, MH, Zagreb 1970., str. 406—407

Spominjanje Krista u ovom ulomku neki dovode u vezu s Isusom, dakle povijesnom osobom, no teško je utvrditi jeli zbilja riječ o Isusu Kristu iz evanđelja ili nekoj drugoj osobi. Najveći problem pri utvrđivanju osobe o kojoj jeriječleži u tome što je sačuvana tek kopija iz 8. stoljeća nove ere, tako da se ne mogu isključiti razne interpolacije. U prilog tomu ide i greška koja je ušla u navedenu kopiju, a odnosi se na masovni progon kršćana za vrijeme cara Nerona. Detering i brojni autori dokazali su da u to doba nije moglo biti riječ o masovnom progonu kršćana za vrijeme progona u Rimu. Uz to,Tacitovi navodi nisu potkrepljeni izvorima kojima se on pri pisanju svojih anala koristio.

5.2.Gaj Svetonije

Sljedeći autor koji se „spomenuo“, kako neki navode je Gaj Svetonije, koji je rođen 69., a umro 140. godine.[50]PoputTacita, ni on nije prvorazredni svjedok za provjeru povijesnosti osobe Isusa. On u tom kontekstu u svojem djelu De vita Caesarumnavodi sljedeće: "On (Klaudije, car od 41. do 54.) izagna Židove iz Rima koji podigoše veliku bunu na poticaj Chresta." ("Judaeos, impulsoreChresto, assiduetumultuantes (Claudius) Roma expulit." U slobodnom prijevodu to bi značilo: Židovi su na poticaj Chresta podigli bunu, no Klaudije ih protjera. Chrestus na grčki znači dobar, no nije istovjetno s Christus što znači mesija. Drugo, u to vrijeme je Isus prema evanđelju već bio razapet, tako se očito ne radi o istoj osobi. Nadalje, polazeći od pretpostavke da je Isus, kako se navodi u evanđelju, imao brojne neprijatelje među Židovima, i to najprije među saducejima (bogatim Židovskim plemićima) i farizejima (učenjacima i etičkim čistuncima), nikako ne može biti riječ o bilo kakvom poticanju na ustanak.

5.3.Plinije Mlađi

Od autora koji su spomenuli Isusa u svojim zapisima treba svakako navesti i Plinija Mlađeg, koji je rođen 64., a umro 114. godine. Datacija tog izvora nije sasvim sigurna, ali je vjerojatan nastanak navedene prepiske 112. Godine- dakle, ni ona nije prvorazredni svjedok. Osim toga, u prepisci stoji: „Kršćani (…) tvrdili su (…)sakupljali prije zore i slaveći Krista kao Boga“.[51] Naglasak je u tom citatu na „tvrdili su“, što praktično znači da se Plinije ne referira na nekakav izvor, nego na njihova osobna uvjerenja. Po godini nastanka prepiske može se zaključiti

[50]http://znanost-i-biblija.blogspot.de/2012/06/isus-iz-nazareta-nije-povijesna-osoba.html(2.7.2015.)
[51]Isto

kako kršćani koji su iznijeli svoje tvrdnje sigurno nisu mogli biti očevidci povijesnosti Isusa. S druge je strane svjedok da je već postojala kršćanska zajednica koja se referirala na Krista. Kritički promatrano, prepiska kao takva ne daje pouzdanu obavijest o Isusu i ne može biti relevantna zbog vremenske udaljenosti njenog nastanka.

5.4.Josip Flavije

Židovski svećenik Josip Flavije, rođen je 37. godine, a umro 100 godine, jedan je od najčešće citiranih osoba u dokazivanju povijesnosti Isusa. Držeći se navoda o Isusovoj smrti iz Biblije, ni on nije bio očevidac događaja, nego ga je iz usmene predaje pretočio u tekst- stoga prema mjerilima historiografije nije prvorazredni svjedok.Međutim, treba promotriti na kojima mjestima navedeni autor spominje Isusa. U djelu „Hebrejske starine“ navodno je napisao sljedeće:

> "U to vrijeme živio je Isus, mudar čovjek, **ako ga se uopće može i nazvati čovjekom**. Činio je neobična djela i bio je učitelj ljudi, koji su **s radošću prihvaćali istinu**. Mnoge Židove i pogane privukao je k sebi. **On je bio Mesija**. A kada ga je na optužbu naših najpoznatijih ljudi Pilat osudio na smrt, nisu ga napustili oni koji su ga od ranije ljubili. On im se naime trećega dana **ukazao kao živ**, kao što su božji proroci o njemu prorekli i mnoge druge začuđujuće stvari. Još do danas nije nestala zajednica onih, koji su po njemu dobili ime kršćani."

Tu je naglasak na „navodno, zato što je navedeni izvor napisan od uglednog farizeja koji nije puno držao do kršćanstva, pa je prema tome sadržaj citata vjerojatno kasnija interpolacija. TestimoniumFlavianum ne spominju kasnije niIvan Zlatousti, nitiKlement Aleksandrijski i dr., što pouzdano govori o tome da nisu poznavali taj odlomak, odnosno da nije ni postojao u to vrijeme.Osim toga, ako citiranom izvoru priznamo originalnost, to i dalje ne može osporiti činjenicu da je nastao 94. Godine,[52] što je i dalje veliki vremenski razmak u odnosu na vrijeme o kojem izvještava.Dodatan problem tu predstavlja pismo upućeno svećeniku Ananu, odnosno sadržaj istognije oslobođeno od sumnje kasnija interpolacija. Naime, u njemu stoji da je osuđen Jakov brat Isusov (koji je nazvan (Kristom). Općepoznato je kako je Isus u to vrijeme bilo

[52]http://znanost-i-biblija.blogspot.de/2012/06/isus-iz-nazareta-nije-povijesna-osoba.html (2.7.2015.)

frekventno ime, tako da se tim umetkom pokušalo specificirati osobu i potvrditi njegovu povijesnost. S druge strane ona ukazuje na to, da je povećala potreba za vanbiblijskim izvorima, koji su po svojoj prirodi ipak deklamacijski spisi, ali ne i kronike svog doba.Dakle, možemo na temelju iznesenog zaključiti kako ni taj povijesni izvor nije pouzdan svjedok za Isusovo postojanje, odnosno ne služi kao potvrda za tvrdnje iznesene u Novom zavjetu.Od izvora koji spominju Isusa u raznim kontekstima i imenima, nabrojani su svi, pa će sada biti riječ o tome što pišu njegovi suvremenici.

5.5.JustusTiberije

Među onima koji su bili Isusovi suvremenici je JustusTiberije. Njegova godina rođenja je dvojbena i varira od 37. godine do šturog navoda „živio je u drugoj polovici 1. stoljeća.[53] Iako nije suvremenik, mjesto (Galileja) i vrijeme u kojem je živio, svakako ga čine relevantnim za istraživanje ovakve vrste. Od dva djela koja bi mogli dati obavijest o Isusu u danom vremenu i prostoru, sačuvani su samo fragmenti „Kronika o židovskom narodu od Mojsija do Agripe II“ i „Povijest rata za neovisnost“. U oba se djela Isus kao povijesna i zbiljska osoba ne spominje, što je začudilo i velikog bizantskog teologaFocija iz prve polovice 9. stoljeća. Istina, fragmentarna priroda očuvanog izvora dakako je mogla sadržavati neke obavijesti o tome, te uz to nije isključiva ni cenzura teksta, no oba slučaja nisu ni argument za niti argument protiv Isusovog postojanja, pa tako ostaju samo kao hipoteze.

5.6.Filo Judejac

Od kroničara tog vremena, Seneke ili Plinija Starijeg, [54] na početku prvog stoljeća kada je Isus živio, ne saznajemo ništa, a niti od židovskog učenjaka Filo Judejca, koji je prebivao u Aleksandriji na početku stoljeća i opisivao događaje tog podneblja, a da ni jednom riječju ne spomene Isusa Krista.Filo Judejac rođen je 15 prije nove ere i živiodo 40. godineu novoj eri. Bio je filozof i mislilac, ali i autor brojnih djela koja su nastala pod utjecajem helenizma, od kojih se mogu izdvojiti sljedeća: „Apologia pro Iudaeis/Hypothetica“ naziva se djelo koje opisuje

[53]M.Baar: *DasBilddesKaisersTiberiusbeiTacitus, SuetonundCassius Dio*. Teubner, Stuttgart 1990, str.8

[54]Opus djela Plinje Starijeg je zaista impozantan. Napisao je „Povijest Germanskih ratova“, „NaturalisHistoria“ i dr. njihov zbroj iznosi 78 knjiga, ali negdje se ne pominje Isus Krista, što je nelogično, s obzirom na to da je poznavao Poncije Pilata.

židovske običaje, kulturu, zakone i običaje.[55] U istoimenom djelu, kao i u brojnim drugim koje je napisao Filo, ni jednom se riječju ne spominje Isus Krist niti bilo koja druga osoba ili okolnost navedena u evanđeljima. Zbog istine mora se priznati kako Filo je apologet[56] svoje tradicionalne vjere, dakle Židovstva, no ne postoji razlog zašto ne bi Isusa kao povijesnu osobu spomenuo, makar i u negativnom kontekstu. Dakle, ni ovdje ne nalazimo nikakve informacije o povijesnom Isusu iz Novog zavjeta.

6.Arheološki izvori

U potrazi za povijesnim Isusom brojni su istraživači koristili isto tako brojne arheološke materijalne ostatke koje bi trebale posvjedočiti Isusovo postojanje. Premda postoje mnogi arheološki artefakti koji se dovode u svezu s novozavjetnim Isusom, zbog ograničenog opsega ovog rada u nastavku će u središtu biti samo relevantni, pri čemu su pogodni i mjerodavni izvori za istraživanje odabrani prema autorovoj subjektivnoj procjeni.Jednako kao i u prošlim poglavljima, prvo će se odrediti godina i mjesto nastanka pojedinog izvora, zatim će se odrediti njegova autentičnost, a naposljetku sadržaj.

Od arheoloških izvora koji bi mogli dati obavijest o Isusovoj povijesnosti, vjerojatno je najznačajniji grobni nalaz pronađen 1926. godine nedaleko od Jeruzalema, točnije u naselju Talpioth. Tu je profesor Sudenik pronašao dvije grobnice u kojima su se nalazile dvije urne ukrašene s četirima križevima i urezbarenim motivima, a koje profesorSudenik vremenski smješta u 50. godinu nove ere ili čak i prije.[57] Osim navedenog, za svoju teoriju datiranja poslužili su mu novčići koji su dosta pouzdani artefakti za vremensko smještanje i samih grobnica.

Ono što je kod ovog arheološkog otkrića zanimljivo,svakako su sljedeći natpisi na grobnicama: na prvom grobu piše: *Iesousiou*[58] (na grčkom: Isuse pomozi), dok na drugom piše: *Yeshualoth*[59](na aramejskom: uskrisi ga Isuse). Ta dva značajna otkrića svakako imaju svoju vrijednost u potrazi za povijesnim Isusom. Istini za volju, njihova vrijednost se, kao uostalom kod svih izvora, ocjenjuje dvojako. Primjerice, Green smatra kako obje grobnice nepobitno ukazuju na novozavjetnog Isusa,[60]odnosno dokazuju njegovu povijesnost. Suprotnogje mnijenja

[55]V.Jeger, *Rano hrišćanstvo i grčka paideja*,Službeni glasnik, Beograd, 2007., str. 25
[56]V.Jeger, Isto, str. 34
[57]http://bs.scribd.com/doc/232637388/Najnovije-otkri%C4%87e-Isusove-grobnice-u-Jerusalimu#scribd (2.7.2015.)
[58]Isto
[59]Isto
[60]http://www.mc-rall.de/histjesu.htm (2.7.2015)

Bruce koji navodi da je Isus u to vrijeme bilo jako frekventno ime[61] te se stoga natpisi na grobnicama ne moraju nužno odnositi na novozavjetnog Isusa. Uzimajući oba mišljenja u obzir, ipak valja utvrditi kako je Isus doista bilo vrlo često ime u Judeji i Galileji, ali nije ništa poznato o Isusu koji je uskrsnuo, osim u navodima o osobi iz Novog zavjeta. Dakle, očito je kako se oba groba referiraju na osobu zvanu Isus, a koja je prema njihovom vjerovanju posjedovala određenu moć.

Ono što je problematično točna je datacija oba groba. Gore je navedena datacija u 50. godinu ili prije, ali ne kao apsolutna, nego kao aproksimacijska, što otežava procjenu vrijednosti za dokazivanje Isusove povijesnosti. No bez obzira na sve, izvor koji smo obradili, ako i nije dokaz za Isusovo postojanje, valja ocijeniti kao doista jaku indiciju koja ukazuje na osobu imena Isus, na koju se pozivaju pokopani. Ključno bi pri tome bilo taj izvor usporediti s još jednim validnim kako bi dobio na težini. S obzirom na dataciju evanđelja koja je proizašla iz analize, ona to svakako nisu zbog njihovog smještanja u 2. stoljeće nove ere. Iako oba izvora crtaju sličnog čovjeka: „uskrslog Isusa, koji pomaže drugim ljudima, odnosno pozivaju se na istu propoziciji, njihov vremenski razmak ne dopušta usporedbu iz koje bi proizašao jednoznačni odgovor.

Sljedeći arheološki nalaz koji će biti predmet istraživanje biti će keramički nalazi i zidne gravure u koje je urezbareno raspelo s motivima kao što su magarčeva glava, tunika i sl, pronađeni u Rimu na Palatinu 1856 godine.[62] Nalazi su nazvani „sramotnim raspećem“- na zidu gdje je ugravirano raspelo stoji i sljedeći natpis na grčkom jeziku: *ΑΛΕ ΞΑΜΕΝΟΣ ΣΕΒΕΤΕ ΘΕΟΝ*,[63] u prijevodu *Alexomenos moli Boga*. Iz samog je sadržaja razvidno, kako se nigdje riječju ne spominje Isus, nego samo Bog. Pa ipak, simboli ukazuju na izvanjezičnog referenta- eventualno novozavjetnog Isusa-ovisno o subjektivnoj interpretaciji pojedinca. Na temelju prethodne tvrdnje, iz subjektivne interpretacije proizlazi sljedeće: Alexomenos se moli Bogu koji je raspet i difamiran magarećom glavom, dakle smatran društveno nepoželjnim. Važnije od interpretacije je datacija zidnih gravura-bez obzira radi li se o Isusu ili ne- budući da je za određivanje historiografske vrijednosti izvora trenutno važniji vremenski razmak gravura i eventualne osobe, dakle Isusa koji je navodno oslikan.

---

[61]Isto

[62]http://www.mc-rall.de/histjesu.htm (2.7.2015.)

[63]Isto

7.Zaključak

Na pitanje koje je postavljeno u uvodnom djelu: postoje li čvrsti povijesni dokazi o postojanju novozavjetnog Isusa, bit će odgovoreno u sljedećim crticama i to na temelju razrade izvora prema zadanom redoslijedu. Analiza sinoptičkih evanđelja iz perspektive historiografske vrijednosti dala je sljedeće rezultate: Matejevo je evanđelje, kao navodi Detering, prema faktima koji su nam dostupni, najstarije od svih sinoptičkih evanđelja. Slijedom toga, Matejevo evanđelje ima primat, što je kombinacija teorije „dva izvora“ i teorije „dva evanđelja“, zbog toga što je prema radikalnim kritičarima-po metodama i zaključcima najbliže povijesnom istraživanju-Markovo evanđelje skraćena i za pogane prilagođena verzija Matejeva evanđelja. Polazeći od toga utvrđeno je prema metodi unutarnjeg, dakle tekstno imanentnog i vanjskog uviđanja, da Matejevo evanđelje datira u vrijeme Bar Kokhbinog ustanka, dakle u 132.godinu nove ere. S obzirom na tu činjenicu da je Matejevo kao i druga dva evanđeljapreviše vremenski udaljeno od Isusu o kojem pišu, njegova je vrijednost i za historiografsko utvrđivanje postojanosti Isusa kao povijesne osobe nedostatna. Što se tiče „Pavlovih“poslanica i njihova odnosa s povijesnim Isusom zaključeno je sljedeće: Pavao odnosno Marcion nije očevidac događaja koje su navedene u Novom Zavjetu odnosno Isusovog života, čak je moguće da nije riječ o istom Isusu u poslanicama i evanđelju, što je u literatura označila kao „Pavlova“ šutnja. Sam Marcion je prema pouzdanim podacima živio u 2. stoljeću, tako je između njegove poslanice i novozavjetnog Isusa preko 100 godina udaljenosti, što ih po historiografskom kriteriju treba označiti kao nedovoljno čvrst dokaz za povijesnu egzistenciju Isusa Krista. Vanbiblijski izvori koji su se uzeli u obzir u navedenom radu nisu uspjeli potvrditi Isusovu povijesnost. Naime, kod autora koji spominju Isusa, ili su čuli iz kazivanja nešto o njemu, kao što je primjerice Josip Flavije, koji u svom „Testimoniumu“ navodi usmene izvore, i uz to je prema dokazanom postupku utvrđene brojne

interpolacije, koji Isusa tobože predstavljaju kao Mesiju. Utvrđivanjem navedenih umetaka u Testimoniumu, može se zaključiti- jednako kao u Marcionovih poslanica i Flavijevi navodi su vremenski udaljeni od novozavjetnog Isusa oko 50 godina- da navedeni spis nije validni historiografski izvor za dokazivanja povijesnog Isusa. Od Tacita,, historiografa koji nije prvorazredni svjedok, također ne saznajemo ništa uvjerljivo, budući da je njegov iskaz nastao na temelju usmene predaje, što možemo uzeti kao indiciju, no ne i čvrsti dokaz za uglavljivanje povijesnog Isusa u početak novog računanja vremena. Isto tako ni ostali antički pisci ne daju prvorazredne obavijesti, čak se kao kod Gaja Svetonija koji spominje Isusa, može posumnjati je li riječ o istim osobama, dakle Chrestus i Krist. Od Isusovih historiografa „suvremenika“, ne saznajemo ništa o povijesnom Isusu- niti Filo, niti Seneka, niti Plinije Stariji ne daju obavijesti o Isusu, što je jasan znak, kako nije bio poznat tako se i njegova egzistencija pozitivno afirmira. S obzirom na arheološke izvore, kao što su dvije grobnice iz naselja Talpioth, koje po svojoj dataciji smještamo u prvu polovicu 1. stoljeća i koje po svom sadržaju očituju osobu Isus koju pokopani smatraju za otkupitelja, može se zaključiti kako je navedeni izvor prvi koji daje pouzdane informacije o povijesnom Isusu iz Novog zavjeta. Suprotno tome, gravure iz Palatina po svojem sadržaju ne daju dovoljno pouzdane informacije. Zaključno valja reći kako Isusova povijesnost još nije dovoljno istražena, no uzimajući u obzirdobivene rezultate, treba iznijeti sljedeće činjenice: Isus kao povijesnačinjenica nije dovoljno utvrđen, no postoje arheološkipodaci koji otvaraju vrata daljnjem istraživanju.

8.Literatura

1. **Baar, Manfred,DasBilddesKaisersTiberiusbeiTacitus, SuetonundCassius Dio. Teubner, Stuttgart 1990.**
2. **Barac, Fran, Je li Isus Krist živio?, Bogoslovska smotra, Vol.2 No.1 Listopad 1911.**
3. **Benario, Herbert W., Anintroduction to Tacitus. The University ofGeorgia Press, Athens 1975.**
4. **Berger,Hebert, ChristianeNord, DasNeue Testament undfrühchristlicheSchriften. Insel-Verlag, Frankfurt 1999.**
5. **Black, David A.,RethinkingtheSynoptic Problem, , David R. Beck, 2001.**
6. **Broer,Ingo,EinleitungindasNeue Testament, DiesynoptischenEvangelien, dieApostelgeschichteunddiejohanneischeLiteratur. DieneueEchter-Bibel, Svezak 1 Echter, Würzburg 1998.**
7. **Bultmann, DieGeschichtedersynoptischenTradition, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen 1921.**

8. **Deines, Rudolf,DieGerechtigkeitder Tora im ReichdesMessias, Mohr, Tübingen 2004.**
9. **HermannDetering, DerRömerbriefinseinerursprünglichenGestalt, Berlin 2005.**
10. **Detering,Hermann,NachdemhistorischenJesusfragen– oderhistorischnachJesusfragen?, Berlin 2007**
11. **Bart, Ehrmann, Isus to niije rekao, Priča o tome ko je izmenio Bibliju i zašto, Beograd 2007.**
12. **Jeger,Verner, Rano hrišćanstvo i grčka paideja ,Službeni glasnik, Beograd, 2007.**
13. **Landucci, Pier Carlo, Povijesni Isus i vjerski Isus, Crkva u svijetu, Odjeci, Vol.9 No.1 , 1974**
14. **JensSchröter, EinBeitragausderTagung: DasneueSein, DieChristologie , Paul Tillichs ,Bad Boll 2010.**
15. **Nineham, Denis Eric,StudiesintheGospels: EssaysinMemoryof R. H. Lightfoot, D. E. Nineham, Oxford 1955.**
16. **Novi zavjet, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1990.**
17. **Tacit, Anali, knj. 15, 44, prijevod J. Kostovića: Tacit, Anali, MH, Zagreb 1970.**
18. **Westermann,Claus,UmstritteneBibel, Kreuz, Stuttgart, 1960.**
19. **http://www.radikalkritik.de/NLpaul.htm, (2.7.2015)**
20. **http://znanost-i-biblija.blogspot.de/2012/06/isus-iz-nazareta-nije-povijesna-osoba.html (2.7.2015.)**
21. **http://bs.scribd.com/doc/232637388/Najnovije-otkri%C4%87e-Isusove-grobnice-u-Jerusalimu#scribd (2.7.2015.)**
22. **http://www.mc-rall.de/histjesu.htm (2.7.2015.)**